

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ (по икономика) по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

на тема:

„Усъвършенстване на фискалните техники при облагането с ДДС в България и Румъния“

с автор: **Диман Христов Каранфилов**, докт. № D030222225

Научен ръководител: *проф. д-р Стоян Проданов*

Водеща обучението катедра: *Катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“, СА „Д. А. Ценов“*

Форма на докторантура: *редовна*

Рецензент проф. д-р Стефан Симеонов

определен за член на научното жури със заповед №307 от 9.04.2026 г. на ректора на Стопанска Академия доц. д-р М. Маринов

1. Актуалност и значение на темата

Актуалността на темата е ясно изразена и добре обоснована. Тя е обусловена от няколко допълващи се обстоятелства, сред които: значимостта на ДДС в съвременните данъчни и фискални системи, от наличието на някои различия между прилагането на ДДС в България и Румъния; от необходимостта за подобряване на събираемостта и др. Сравнителното изследване на организацията и прилагането на ДДС между двете балкански държави има важно практическо значение.

2. Изпълнение на формалните изисквания за дисертационен труд и основни компоненти на дисертационното изследване

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа всички компоненти на завършен дисертационен труд.

Във въведението са представени задължителните елементи, които характеризират проблемната област на изследване, както следва: актуалност, обект, предмет, теза, цел, задачи и методология. В това отношение разработката отговаря изцяло на стандартите и изискванията за дисертационен труд.

За **обект** на изследването „са определени системите за облагане с данък добавена стойност в България и Румъния“.

Предметът обхваща конкретните фискални техники, процедури и механизми за контрол, чието усъвършенстване води до намаляване на измамите с ДДС и повишава приходите от Усъвършенстване на фискалните техники при облагането с ДДС в България и Румъния 10 данъка в централните бюджети на България и Румъния. Специално внимание следва да се отдели на електронните системи и съвременните технологични решения. Разглеждат се също така проблемите с измамите и начините за тяхното преодоляване.

В изследването се защитава **тезата**, за наличието на „потенциал за усъвършенстване на фискалните техники при облагането с ДДС в България и Румъния, базирано върху европейска хармонизация, национални тенденции и взаимен обмен на стоки, капитали и добри практики за превенция срещу данъчни измами“.

„**Основната цел** на настоящата дисертация е да се анализират фискалните техники по ДДС в двете съседки и членки на ЕС: България и Румъния. Да се потърсят възможности за усъвършенстване на българската система въз основа на успешния румънски опит. Изследването цели да предложи конкретни мерки за повишаване ефективността на администрирането. Важен аспект е намаляването на административната тежест за добросъвестните данъкоплатци.“

За постигане на главната цел са поставени няколко по-конкретни задачи:

- 1) Да се проучат теоретичните основи на данъка и европейската нормативна уредба.
- 2) Задълбочен анализ на българската система за облагане и събиране на ДДС.

- 3) *Подробно изследване на румънския модел и въведените там иновации.*
- 4) *Сравнителен анализ и формулиран на препоръки за подобрения, вкл. по отношение на ВОД (Вътрешнообщностни доставки) и ВОП (Вътрешнообщностни придобивания).*

3. Обем и структуриране

Дисертацията е в общ обем от 192 стр., като основният текст е 170 стр. Включени са 13 фигури и 3 таблици.

Дисертацията е структурирана в 5 глави. Същата е логична, балансирана и допринася за реализирането на поставените цели.

В първа глава се разглеждат *теоретико-методологичните основи на данъка върху добавената стойност.*

Във втора глава се *анализира системата на ДДС в България.*

В трета глава разглежда *уредбата и анализ на системата на ДДС в Румъния.*

Четвърта представя *сравнителен анализ и препоръки за усъвършенстване при облагането с ДДС в България и Румъния.*

Пета глава е посветена на *рисковете за държавния бюджет при прилагане на нулева ставка при вътрешно общностни доставки между български и румънски дружества.*

4. Методология и аналитичност

Методологията на изграждането включва съчетание от качествени и количествени подходи – *Използван е сравнителният метод за съпоставяне на двете национални системи. Приложен е статистическият метод за анализ на данните за приходите и събираемостта. Нормативният метод служи за изследване на законодателството и правните актове. Системният подход позволява разглеждането на данъчната система като цялостна структура от взаимосвързани елементи.*

5. Емпирика

Дисертационното изследване има изразен практически характер, четири от петте глави са изпълнени с актуални емпирични наблюдения и критичен анализи.

6. Цитиране и ползвана литература

Цитирането е коректно в приетия АРА-стандарт.

Списъкът на ползваната литература включва 91 източника, близо половината от които на английски език. Положително впечатление прави познаването на катедрените публикации, свързани с темата.

7. Стил

Стильът е много добър и съответства на научното ниво на дисертационен труд. Отличава се професионалното познаване на данъчната проблематика и научна зрялост в изразяване на съжденията.

8. Оформление

Оформлението както от техническа, така и от съдържателна гледна точка е много добро. Налице са всички компоненти и справки в улеснение на рецензентите.

9. Постигнати резултати

Поставените задачи са изпълнени успешно и се отличават следните по-съществени резултати:

- 1) *“Европейската хармонизация създаде обща рамка, но оставя и пространство за национални вариации. Директивите установяват минимални стандарти, които държавите членки трябва да спазват. Този баланс между единство и гъвкавост позволява адаптиране към местните условия.”*
- 2) Установени са общи проблеми за всички европейски държави при администрирането на ДДС. Открито е ключовото значение на международното сътрудничество за разкриване на трансграничните измами.
- 3) На основата на задълбочен анализ на българската система за облагане и събиране на ДДС е установено, че:
 - *България е изградила относително ефективна данъчна система;*
 - *Доказва се, че съзнателният избор на единния данъчен размер от двадесет процента опростява администрирането и намалява възможностите за злоупотреби;*

- Процедура за регистрация е твърде либерална и позволява създаване на фиктивни структури;
 - Липсата на задължителна първична проверка улеснява организирането на измами;
 - От друга страна - поради задълбочени проверки често се забавя възстановяването на данък, което влошава ликвидността на добросъвестните износители и инвеститори;
 - Технологичното развитие е в процес, но все още изостава от най-напредналите системи.
 - Приходите от данъка показват стабилен растеж и формират около тридесет процента от данъчните постъпления;
 - Географската концентрация в големите градове отразява икономическите различия между регионите.
- 4) Задълбоченият анализ на румънския модел (в трета глава) и въведените там иновации разкрива предприетите радикални реформи през последните години, сред които се отличават:
- Задължителното електронно фактуриране и централна държавна система с незабавна валидация; Сплит плащането е друга значима .. и др.
- 5) Сравнителният анализ между българската и румънската практика на ДДС разкрива съществени различия в подходите на двете държави: България залага на простота, докато Румъния избира по-сложна система с по-строг контрол; Единната срещу диференцираните ставки отразяват различни философии; Либералната срещу строгата регистрация показва различно балансиране на приоритетите. Открити са предимствата и недостатъците в двата подхода.
- 6) Изведени са препоръки за подобряване на организацията на облагането с ДДС в България, при което се откроява: въвеждане на задължително електронно фактуриране; Въвеждането на сплит плащане; Усъвършенстването на риск анализа чрез изкуствен интелект; Засилването на борбата с фиктивните фирми и др.

10. Приноси

По-съществените резултати позволяват открояването на четири приноса с научно-приложнен характер:

- 1) Разработена е цялостна сравнителна характеристика на системите за облагане с ДДС в България и Румъния, която систематизира сходствата, различията и специфичните национални подходи при администрирането на данъка. Анализът разкрива конкретни структурни и технологични асиметрии между двете системи и предлага аналитична рамка за тяхното интерпретиране.
- 2) Принос към познанието за ефективността на дигиталните фискални инструменти представлява извършеният задълбочен критичен анализ на румънските технологични иновации – задължително електронно фактуриране, сплит плащане и интегрирани системи за мониторинг, и оценката на техния измерим ефект върху намаляването на пропуснатите данъчни приходи от 36% през 2015 г. до около 23%.
- 3) Формулирана е система от конкретни, практически приложими препоръки за усъвършенстване на българската система за облагане с ДДС, която включва поетапно въвеждане на електронно фактуриране, механизъм на сплит плащане и риск анализ с изкуствен интелект, базирани на доказани практики, а не на теоретични предположения.
- 4) Обоснован е коеволюционен модел на българо-румънско административно сътрудничество в областта на фискалния контрол, включващ съвместни проверки, споделяне на технологични решения и регионални инициативи на балканско равнище, насочени към по-ефективно противодействие на трансграничните данъчни измами и карусел схемите.

11. Положителни страни

Настоящото изследване се отличава с експертно познаване на специализираната данъчна материя и задълбочена и детайлна трактовка. Същевременно е налице научна зрялост в организирането на дисертационното изследване и представянето на резултатите. Налице е критичен анализ, на основата на който са изведени авторски препоръки за оптимизиране на организацията на ДДС с България.

12. Бележки и препоръки

Съществени слабости не се отличават.

Би могло да се засили изследователската заявка в увода като се допълни изследователската теза с по-конкретни и/или проблемни твърдения или формулиране на 3 до 4 работни хипотези. Удачна възможност за това предоставят установените в изследването и обобщени в заключението множество конкретни резултати.

13. Публикации

Докторант Диман Каранфилов има три авторски публикации – една студия, статия и доклад по темата на дисертацията, с което преизпълнява минималните изисквания с 5 т.

14. Автореферат

Авторефератът е в обем от 44 страници и представя обективен синтез на дисертационния труд.

15. Въпроси

ДДС е основна приходна форма в съвременните фискални системи и това се отнася и за българската и румънската данъчни практики. До каква степен могат да се увеличат постъпленията от ДДС в България в резултат на комплексно прилагане на изведените в резултатите препоръки за подобряване на организацията на облагането с ДДС в България и добри примери от румънската ДДС практика?

16. Заключение

Представеният дисертационен труд притежава изискваните законови количествени и качествени характеристики за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“. Дисертацията съдържа оригинални научни и наукоприложни резултати. Всичко това ми дава основание да гласувам положително за присъждане на ОНС „Доктор“ по икономика на Диман Карамфилов.

22.05.2026 г.

Рецензент:

Проф. д-р Стефан Симеонов